

اسری مثنوی معراجک ابتدایہ۔ اختتامیہ اکھر سری جاپن

محفوظ جان

تلخیص

کاشرس ادب مژر چھ عقیدتی تے مذہبی شاعری ہند اکھ میش بہا سرمایہ موجود دیس ہستہ واد
وری یو پڑھ کاشرن مسلمان ایماں ک قوت بخشان رو د۔ آتح عقیدتی تے مذہبی ادب مژر
چھ نبی اکرم صلی اللہ علیہ وسلمن ہنز برکت و اجتنز ذاتھ، تہنر شوپہ و ف صورت تے سیرت،
لؤبہ و ف انہار تے اطوار ہاویہ تے باونیہ علاوہ تہند رنگ برنگ کمالات تے مجرا ت دنشین
انداز مژر بیان کرنے آئت تے یتھ مژر معراجک برسا دو واقعہ قبل ذکر چھ۔

کلیدی الفاظ: عقیدتی، مذہبی، سرمایہ، سیرت، اطوار، مجرا ت، معراجک۔

کاشرس ادب مژر چھ معراجک واقعہ تقریں پر تھ کانسہ شاعر سند محبوب واقعہ رو دمٹ۔
شالپے آسہ سہ کانہہ شاعر تیکر نہ عقیدت تے احترامہ سان نبی برحق صلی اللہ علیہ وسلمن ہند پہ معنیہ سوو تہ
نو بصورت واقعہ شعری پیکر مژر بیان آسہ کو رمٹ۔

پروفیسر رشید ناز کی تھ چھ تمدن باگہ بر تین شاعر مژر شامل یہ رسول ناز نین سر کار دو
جهان حضرت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلمن ہند سہ واقعہ بیان چھ کو رمٹ یس از بروہہ ۱۲۳۵ او ری ۲۷

رجب المرجب چه مبارک راً ذوران رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم نے تر پیش آویتے یہس دُرس دُنیا ہے

مز مراعاج ناؤک زانہ چھ یوان۔ یہ چھ سہ واقعہ یہلیہ خداوند کریم نبی برحق صلی اللہ علیہ وسلم راتورات
مسجد حرام پڑھ مسجد اقصیٰ عرشہ عظیمک سائل کرنا وان چھ۔ رشید ناز کی صائب تھے چھ یہ خوبصورت واقعہ
سپھ ہے لنشین انداز مز پیش کو رمت۔ شاعر ان چھ مراجیک پتبرک تھے معنے سو واقعہ دون حسن مز
بیان کو رمت (۱) ابتدایہ (۲) اختتامیہ۔ گوڈنیک حصہ چھ ۸۹ شعرن پڑھ مشتمل تھے اختتامیہ چھ آٹھن
شعرن ہند۔ لکھم پاٹھر چھ یہ مراعاج نامہ سنتھمن شعرن ہند دون حص پڑھ مشتمل۔ یتھ مراعاج نامہ مز
چھ نبی مختار، غنوہ اُمت، سرکار دو جہاں صلی اللہ علیہ وسلم نہ ہند سہ نادر الواقع واقعہ ترتیب سان بیان
آمت کرنے پیس انسانی تو ارخنس اندر اسری والمراعاج ناؤک زانہ چھ یوان۔ امہ فن پاڑک ابتداچھ لوکٹین
لوکٹین ژون حصن مز بآگرا ونہ آمت یہلیہ زن اختتامیہ صرف اکس حص پڑھ مشتمل چھ۔

رشید ناز کی پسند تخلیق کرنے پر آمتہ مراعاج نامک مطالعہ کرنے دوران چھے یہ کتو صاف
پاٹھر بروہہ گن یوان زشا عرس چھے امہ عظیم واقعہ پاڑ زان جان پاٹھر اسہمہ تھے واقعہ آنزوی مزدی گوہہ نہ
خاطر اگرچہ تم کی مولانا جامی سُند مراعاج نامہ نظرن تل روٹت چھ مگرسوڑے واقعہ چھ قرآن و حدیث کسی
نازک سرحدن اندر رہ ز تھے بیان کرنے آمت۔ عقید تمنی تھے حب رسولگ زور دار اظہار چھ ناز کی
صائبنس یتھ فن پارس مز نظر گوہہ ان یہ زور دار اظہار چھنے صرف تھ شوا بک امید وارے یوت بنا وان

بلکہ چھے امہ ستون پارس مز اکہ جان پر رکھنی تھ شوئی پاد گاہمش

گر دلیلن پے ستارے بنے	لال باز رچھ آمدک ام شب
نقش والیل عظم و همت	راتھوڑھ جو پر رحمت یتھ
رأ ثپا دا گوہہ انہار	ساسہ بدر چھ ازال اظہار

و زملن پڻھ سوار سا لس دڙاو وقتِ اقلیم اپد باز رڙاو
 یو تام زن واقعه نظما نگ تعلق چھ شاعر عن چھ واقعه بیان کرنس دوران تر ہن زبان ہند بر محکم ته
 خوبصورت استعمال کورمٹ یُس زن لگھار چھ باسان امیک ورتا و چھ تیؤت زبر زغار فطری آسگ چھنے
 گنه جایه ته باس لگان۔

بقول حامدی کاشمیری:

”رشیدناز کیس چھ لفظن ہندس و سیع سر مالیں پڻھ دس رس۔

تم چھ پیئہ ولیو اردو ته فارسی لفظتہ ترکیب یہ ورتاوس انان“ لے
 کا شرا دبہ کہ تو ارتخنگ مطالہ گر تھ چھنے پہ کتھ صاف پاٹھ برو نہہ گن یوان زیم ته معراج نامہ ہ نیکتام
 لیکھنے چھ آمتہ تم چھ اکثر ویشتر وزن فارمیں مژر شیدناز کی سند تخلیق کورمٹ یہ فن پا پر چھ اکھ خاص
 مقام تھا وان۔ روایتی نسخہ اخراج گر تھ چھ شاعر عن یہ متبرک تھ مبارک واقعه نظمہ ہندس صورتی مژر بیان

”وہر اتحہ“ شالیمار آرٹ پر لیں سرینگر، گوڈیمک ایڈیشن ۱۹۹۵ء ص۔۱۵۔

کورمٹ یہ نہل انداز چھ پران و ا لس پڻھ اکھ پوشہ ڈون اثر تڑ اوان۔ یتھن پارس مژر چھ شاعر عن
 معراج کو صرف کینہ واقعه بیان گر مئ تھ پر بخت کا نہہ واقعه اکس اکس نظمہ مژر بیان کورمٹ۔ ناز کی
 صاب پسند تخلیق کر نہ آمیں اتحہ معراج نامہ چھنے صرف فارمک پینہ نظر گوہ هان بلکہ چھ زبان ہند
 ورتاوتہ اتحہ باقی معراج نامو نش اکھالگ تھ ممتاز مقام عطا کران۔ زور دار ترکیبین ہند سنگم، عربی، فارسی
 تھ اردو زبان ہند کی خوبصورت الفاظ لکش استعاراتن ہند ورتا و چھ یتھن پارس خوبصورتی بخشان۔

و اُتی یام تھ سپن اَلمَّ نَش	حمدِ حق کے قرینہ سر پر آگہ
انجز ابس اندر زحدا گاہ	من قلب گو و شعور گئے دُنیا

خیزتا از تو یک نظاره کندر هم کف و هم ترنج تاره کندر

عطر شایان شب بکارِ تو اندر سبز پوشان در انتظارِ تو اندر

رشید ناز کی سُند په مراج نامہ پران پران چھے تخلیق کار پسز ہوزمندی تے تخلیقی قوت صاف پاٹھو
عیان سپان - شاید گذھنے یہ ون غلط کینہ تے زیبہ مراج نامہ چھ شاعر پسز عقیدت مندی، ماء، محبت
تے فنا رانہ صلاحیت صاف پاٹھو باوان - شعرن ہنز روائی تے ٹاکرِ ترکیں ہند بمحل استعمال گرتھ چھے
شاعر حضور اقدس صلی اللہ علیہ وسلم نہ شان اطہر بیان کرن سترست مجذہ مراج حکر تم واقعات تے
حالات بیان گردیتیم واقعات تاجدار انبیاء فخر موجودات غنوار امت سرکار دو عالم حضرت محمد مصطفیٰ صلی
اللہ علیہ وسلم نہ سترست مراج چھ مبارک رآڑ دوران یادو نیتھ تبرک رآڑ دوران پیش آئے یتھ رآڑ
دوران نبی برحق صلی اللہ علیہ وسلم مسجد حرام پیٹھ مسجد اقصیٰ تے مسجد اقصیٰ پیٹھ بیت المعمور س تمام سائل کرنا وانہ
چھ یوان - یتھن پارس مژر چھے شاعر تمه برکت واجنه رآڑ ہنڈ ذکر گر ہمہ یتھ مژراسہ پانزان نمازن ہنڈ
ڈالک بوساطت نبی اکرم گلہ میٹھ آیچ کرنے -

یتھ پاٹھو زن کاشر ادکلن باقی تخلیق کرنے آمتنن مراج نامن مژر عقیدت مندی ہند اظہار لبنة
چھ یوان یتھ مراج نامس مژر تھے چھ دوشونی ہند یعنی عقیدت مندی تے ہوزمندی ہند اکھو بصورت تے
موثر سنگم - یبھے ستر اتحہ مژرا کھشو خی چھے پاؤ گاہمہ - ناجی منور تے شفع شوق چھ ناز کی صابس متعلق یتھ پاٹھو
رقطراز:

”حُبِ رسولُكَ يَهْ كلام اللَّهِ چُحُرِشِيدِ نازِكَ شِهْ شاعرِي ہندِي اصلِ ناگِهِ رادِ سُهْ چُھُأَولِنِ تَهْ
زَأَولِنِ تشپیینِ تَیَّه استعارَنِ مژرا تھر لالس سماچ کوشش کران - پوش، جاناوار، شبنم، سرو، مونحت، نیوں نب،
سبزار غرضِ اندی پکھر شہلو تے اول چیز چھ تھر سند ہن جذبَن ہنزر زبان بنا نتے یکنِ تشپیینِ سترست چھ اسلامی

تلمیح تے ولنچھ۔“ ۱

کلہم پاٹھر اگر وچونا زکی صائبؑ یہ فن پار چھ تمدن تمام کا شرمن معراج نامن ہند تاج، یہ معراج نامہ واقعہ مراجکس موضع ستحت از تام لکھنے آئے۔ دراصل چھ اتحہ مژن نازکی صائبین کلہم شاعرانہ صلائیں ہند اظہار میلان پیغمہ کنی یہ معراج نامہ اکھ سدھیے اہم تر مول فن پار بنان چھ۔

کتابیات:

- ۱۔ رآ ہی رحمان، کھوٹ، دہلی بے، کے آفسیٹ پرنس ۱۹۷۹
- ۲۔ ناجی منور، شفیع شوق، ”موکاشر ادبک تو ارتخ“، کشمیری ڈپارٹمنٹ کشمیر یونیورسٹی سرینگر، ۱۹۹۶،

ص۔ ۳۳۱